

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
МОСТОВ'ЯКА Миколи Івановича на тему: «Формування експортної
стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність обраної теми дослідження.

На сучасному етапі розвитку національної економіки особливого наукового і практичного значення набувають питання формування ефективної експортної стратегії агропродовольчого сектору України, що обумовлено одночасним впливом трьох взаємопов'язаних процесів: структурної трансформації світової торговельної системи, поглиблення євроінтеграції та необхідністю адаптації економіки до наслідків воєнних викликів. Агропродовольчий сектор традиційно залишається одним із ключових секторів української економіки, формуючи вагомую частку валютних надходжень та забезпечуючи присутність України на світових продовольчих ринках. Проте домінування у структурі експорту продукції з низьким рівнем переробки, недостатня інтеграція у високодохідні сегменти глобальних ланцюгів створення вартості та зростання регуляторних вимог з боку основних торговельних партнерів актуалізують потребу у формуванні нових підходів до експортної спеціалізації сектору.

Особливої ваги зазначена проблематика набуває в контексті реалізації європейського вектора розвитку України, оскільки адаптація до вимог Європейського Союзу передбачає не лише гармонізацію нормативно-правового середовища, але й структурну модернізацію виробництва, розвиток переробних ланок та підвищення конкурентоспроможності національних виробників. У зв'язку з цим науковий пошук ефективних механізмів формування експортної стратегії агропродовольчого сектору набуває не лише теоретичного, а й вагомого практичного значення в контексті довгострокових цілей економічного розвитку України та адаптації національної економіки до нових умов функціонування на світових ринках.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Проблематика дисертаційного дослідження чітко корелює з напрямками фундаментальних і прикладних розробок Уманського національного університету. Результати роботи є складовою науково-дослідної тематики «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (№ 0121U112522) та «Соціально-економічні пріоритети розвитку національної продовольчої системи в умовах глобалізації» (№ 0111U010418). Сформульовані автором висновки безпосередньо поглиблюють зазначені теми в частині розробки стратегічних імперативів та інструментального забезпечення виходу українських виробників агропродовольчої продукції на вищі, більш маржинальні ланки глобальних ланцюгів доданої вартості.

Тематика дисертації повною мірою відповідає змісту зазначених науково-дослідних робіт, а отримані результати розвивають їх окремі положення та спрямовані на вирішення актуальних завдань підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Теоретичні узагальнення, висновки та розроблені рекомендації спираються на значне аналітичне підґрунтя, демонструючи високий рівень достовірності й системну логіку. Робота характеризується цілісністю наукового задуму та послідовним переходом від теоретичного осмислення проблеми експортної спеціалізації до розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій щодо її стратегічної трансформації.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням репрезентативної інформаційної бази, що охоплює статистичні дані національних і міжнародних організацій, матеріали профільних інституцій, нормативно-правові документи та сучасні наукові публікації. Важливою перевагою дослідження є поєднання якісних і кількісних методів аналізу, що дозволило автору не лише виявити тенденції розвитку агропродовольчого експорту, а й оцінити структурні зміни, конкурентні позиції окремих підсекторів та перспективи їх інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості.

Наукова новизна дисертаційної роботи визначається комплексним розв'язанням теоретичних, методичних і прикладних завдань, пов'язаних із формуванням експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції та трансформації глобального економічного середовища.

На теоретичному рівні заслуговує на увагу запропоноване автором бачення агропродовольчого сектору як складної відкритої системи, розвиток якої визначається взаємодією виробничих, логістичних та інституційних елементів. Такий підхід дозволяє відійти від традиційного галузевого трактування та розглядати агропродовольчий сектор як багаторівневий об'єкт стратегічного управління, інтегрований у міжнародні економічні процеси. Важливим теоретичним результатом є також поглиблення наукових уявлень про сутність експортної стратегії агропродовольчого сектору, яка обґрунтовано розглядається не лише як інструмент розвитку зовнішньої торгівлі, а як механізм довгострокової структурної модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

На методичному рівні науковий інтерес становить запропонована система стратегічного аналізу експортної спеціалізації, що поєднує інструменти структурної діагностики, оцінювання конкурентних переваг, сегментації підсекторів та сценарного прогнозування. Перевагою розробленого підходу є його орієнтація на підтримку стратегічного вибору в умовах невизначеності та високої динамічності зовнішнього середовища. Важливим методичним здобутком є також

розширення інструментарію оцінювання перспектив структурної трансформації експорту шляхом поєднання кількісних показників конкурентоспроможності, рівня продуктової складності та позиціонування у глобальних ланцюгах створення вартості. Це дозволило сформуванню більш комплексного уявлення про потенціал окремих підсекторів та визначити їх стратегічну роль у майбутній моделі експортної спеціалізації.

На прикладному рівні вагомим результатом дослідження є розроблення цілісної системи практичних рекомендацій щодо модернізації структури агропродовольчого експорту України. Науково обґрунтовано напрями інституційної адаптації агропродовольчого сектору до регуляторних вимог міжнародних ринків, запропоновано механізми адресної державної підтримки окремих експортних сегментів та сформовано підходи до реалізації експортної стратегії на засадах багаторівневого управління. Практичну цінність мають також розроблені рекомендації щодо пріоритетів структурної перебудови агропродовольчого експорту, спрямовані на посилення ролі продукції з вищою доданою вартістю та розширення участі українських виробників у більш прибуткових сегментах міжнародного ринку.

Загалом наукова новизна дисертації характеризується системністю, внутрішньою узгодженістю та орієнтацією на вирішення комплексної проблеми підвищення ефективності експортної спеціалізації агропродовольчого сектору України. Отримані результати не лише розвивають існуючі наукові підходи до стратегічного управління експортним розвитком, а й формують методичну основу для прийняття рішень щодо структурної модернізації агропродовольчого сектору в умовах європейської інтеграції та післявоєнного відновлення економіки. Висновки та рекомендації, представлені в роботі, випливають із результатів проведеного дослідження, є внутрішньо узгодженими та мають належний рівень наукової аргументації. Це дає підстави вважати отримані результати достовірними, а їх наукову новизну – достатньо обґрунтованою.

Практичне значення отриманих результатів дослідження

Практична значущість дисертаційної роботи визначається спрямованістю отриманих результатів на вирішення актуальних завдань розвитку агропродовольчого сектору України та підвищення ефективності його зовнішньоекономічної діяльності. Запропоновані в роботі підходи до формування експортної стратегії, оцінювання конкурентних позицій агропродовольчої продукції та визначення перспективних напрямів структурної трансформації експорту можуть бути використані під час розроблення галузевих стратегій, програм підтримки експорту та механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Вагомість отриманих результатів для практики підтверджується їх впровадженням у діяльність ДП «Укрпромзовнішекспертиза», де окремі авторські розробки використовуються під час підготовки аналітичних матеріалів і

консультаційних продуктів у сфері агропродовольчого експорту (довідка від 15.09.2025 р. № 2408).

Результати дисертації також знайшли застосування в роботі Громадської спілки «Фонд підтримки реформ в Україні» при підготовці аналітичних досліджень та пропозицій щодо вдосконалення експортної політики держави, зокрема в межах проєктів, пов'язаних із розробленням стратегічних документів у сфері зовнішньої торгівлі (довідка від 29.09.2025 р. № 137-1/2509).

Важливим підтвердженням практичної цінності роботи є використання її результатів в освітньому процесі Уманського національного університету під час викладання економічних дисциплін та підготовки здобувачів вищої освіти (довідка № 2648/01-10 від 23.12.2025 р.).

Підсумовуючи викладене, варто наголосити на значній практичній значущості отриманих автором результатів, які закладають надійну аналітичну основу для вдосконалення державної зовнішньоекономічної політики в АПК, підготовки професійних експертних оглядів та оптимізації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях

Наукові положення дисертаційної роботи пройшли широке публічне обговорення та оприлюднені у 14 наукових публікаціях. Зокрема, 3 статті автора розміщені у провідних українських фахових виданнях, 2 статті – у виданнях, реферованих у базі Scopus, 1 стаття в іноземному науковому виданні. Апробаційну частину виконаної роботи самостійно відображають 8 тез доповідей, представлених на наукових заходах різного рівня.

Тематика опублікованих праць безпосередньо пов'язана з предметом дослідження та охоплює питання експортної спеціалізації, структурних змін агропродовольчого експорту, інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості, а також механізмів підвищення конкурентоспроможності української агропродовольчої продукції на міжнародних ринках.

Представлені автором публікації містять основні елементи наукової новизни дисертації, результати аналітичних досліджень і прикладні рекомендації. Їх зміст узгоджується з положеннями, наведеними в дисертаційній роботі, що дозволяє зробити висновок про достатню повноту оприлюднення наукових результатів та належний рівень їх фахової апробації.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави констатувати належний рівень академічної культури автора та відповідність дослідження загальновизнаним принципам академічної доброчесності. Робота ґрунтується на широкому колі наукових джерел, результати яких використано коректно, із належним посиланням на авторство та джерела запозичення.

Зміст дисертації, характер викладення матеріалу, логіка обґрунтування наукових положень та представлені результати дослідження свідчать про самостійне виконання роботи здобувачем. Використані в дисертації теоретичні положення, статистичні дані та результати наукових досліджень інтегровані в авторську концепцію дослідження та не мають ознак некоректного запозичення.

У процесі ознайомлення з дисертацією не виявлено фактів, які могли б свідчити про порушення принципів академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Це дає підстави вважати, що дисертаційна робота виконана відповідно до етичних стандартів наукової діяльності.

Відповідність дисертації спеціальності та вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Зміст дисертаційної роботи, коло поставлених завдань, предмет і об'єкт дослідження, використаний методичний інструментарій, а також отримані наукові результати відповідають спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні науки та поведінкові науки. В дисертації досліджено актуальні проблеми розвитку агропродовольчого сектору, формування експортної стратегії, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та інтеграції України у світові економічні процеси, що повністю узгоджується з предметною областю зазначеної спеціальності.

Структура дисертаційної роботи є логічною та завершеною. Дисертація містить усі необхідні елементи наукового дослідження: обґрунтування актуальності теми, визначення мети та завдань, виклад теоретичних і методичних положень, результати власних досліджень, висновки та практичні рекомендації.

За змістом, рівнем наукової новизни, обґрунтованістю висновків, практичним значенням отриманих результатів та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених чинним наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а також положенням Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Поряд із безперечними науковими здобутками автора та належним рівнем вирішення поставлених завдань, окремі аспекти дисертаційного дослідження потребують додаткової аргументації або можуть слугувати підґрунтям для розвитку наукової дискусії щодо окресленої проблематики.

1. У дисертації аргументовано доведено стратегічну важливість інтеграції агропродовольчого сектору України до глобальних ланцюгів створення вартості як одного з ключових напрямів підвищення міжнародної конкурентоспроможності та структурної модернізації експорту. Разом із тим більш детального опрацювання

потребує проблема розподілу економічних вигод у межах таких ланцюгів, зокрема в частині визначення механізмів, здатних забезпечити закріплення українських виробників у сегментах із вищим рівнем доданої вартості.

2. Здійснений автором масштабний аналіз трансформації товарної структури агропродовольчого експорту України та обґрунтування необхідності переходу до моделі з вищою часткою продукції з глибоким ступенем переробки є вагомим науковим результатом. Проте проведення оцінки місткості та динаміки внутрішнього попиту як детермінанти розвитку окремих експортоорієнтованих підсекторів дозволило б забезпечити більш комплексний характер прогнозування структурних зрушень в агропродовольчому комплексі країни.

3. У дисертаційній роботі детально відстежено тенденцію щодо зростання частки агропродовольчої продукції в загальній структурі експорту України (до 59% за результатами 2024 р). Водночас аналітична частина роботи виграла б від більш глибокого розмежування чинників цього процесу за методологією факторного аналізу, оскільки зазначені структурні зміни відбулися не лише за рахунок екстенсивного розвитку чи якісної модернізації самого АПК, а й внаслідок вимушеної деіндустріалізації національної економіки та глибинного спаду в інших промислових експортоорієнтованих секторах.

4. Обґрунтовано виокремлено нішевий органічний сегмент як один із перспективних напрямів структурної трансформації агропродовольчого експорту, і це знаходить підтвердження у відповідній публікації у виданні Scopus. Разом із тим у тексті дисертації органічне виробництво та експорт не отримують самостійного аналітичного розгляду в контексті запропонованої інтегральної оцінки стратегічної пріоритетності товарів. Введення цього сегменту до загальної аналітичної рамки дослідження дозволило б повніше відобразити диверсифікаційний потенціал галузі.

5. Схвально оцінюючи пропозиції здобувача щодо розвитку наукомістких нішевих сегментів рослинництва як драйверів підвищення складності експортного кошика (підрозділ 2.2), доцільно вказати на перспективність розширення цього підходу. Зокрема, аналітична частина дослідження мала б більш збалансований галузевий характер, якби автор приділив додаткову увагу бар'єрам та стимулам розвитку експортного потенціалу продукції тваринництва, яка наразі залишається переважно внутрішньоорієнтованою (табл. 2.7). Окреслення шляхів подолання жорстких ветеринарно-санітарних обмежень ЄС для цієї групи товарів могло б стати вагомим внеском у диверсифікацію структури агропродовольчого сектору.

6. Запропонована у підрозділі 3.1 чотирирівнева інституційно-функціональна модель реалізації експортної стратегії є однією з найбільш практично орієнтованих розробок дисертаційного дослідження. Водночас, описуючи розподіл функцій між рівнями моделі (політико-стратегічним, регуляторно-координаційним, операційно-виконавчим та секторально-суб'єктним), автору доцільно було б приділити увагу потенційним інституційним

конфліктам повноважень та запропонувати дієві механізми подолання таких колізій. Це дозволило б суттєво підвищити прикладну цінність та життєздатність розробленої моделі.

Висловлені зауваження та побажання носять характер рекомендацій для академічного обговорення, не применшують вагомості та новизни отриманих результатів, а також можуть бути використані автором у його подальшій дослідницькій діяльності.

Загальний висновок

Подана на розгляд дисертаційна робота на тему «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції» є цілісним і самостійно виконаним дослідницьким проєктом із високим рівнем практичної та теоретичної значущості для сучасної економічної науки. Ключовим здобутком дисертації є ефективне вирішення актуального науково-прикладного завдання, в процесі розв'язання якого автору вдалося концептуалізувати методологічну базу та сформувати прикладний інструментарій для впровадження адаптивно-трансформаційної експортної політики агропродовольчого сектору в умовах поглибленої взаємодії з Європейським Союзом та загальної турбулентності світових ринків.

Результати дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. Сформульовані автором положення, висновки та рекомендації є логічно взаємопов'язаними, достатньо аргументованими та базуються на використанні сучасного методичного інструментарію і репрезентативної інформаційної бази. Практична цінність роботи підтверджується впровадженням її результатів у діяльність профільних організацій та освітній процес.

Актуальність теми, наукова новизна, а також теоретичне та практичне значення отриманих результатів дають об'єктивні підстави констатувати, що дисертація відповідає встановленим вимогам до наукових робіт такого рівня, зокрема пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), а її автор – Мостов'як Микола Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і
оподаткування Білоцерківського
національного аграрного університету

Іван СВИНОУС